

Cerkev v Poljanah nad Škofjo Loko so začeli graditi leta 1710, med vojno so jo uničili partizani.

Partizansko uničenje cerkve v Poljanah (2.)

IVO ŽAJDELA

Nadaljujemo opis partizanskega napada na Poljane, kot ga je v propagandni knjigi Prešernova brigada leta 1980 opisal Stanko Petelin. Ves čas gre za brezobzirno krvoločnost, katere cilj je uničevanje za oblast in zmago komunistične ideologije.

»Švabi mečejo rakete. Zelene, bele in rdeče švigajo v nebo. Komandant divizije hodi med borci in pregleduje položaje / Narodni heroj Jože Klanjšek - Vasja. Za komandanta divizije je prišel 3. septembra, ker je prejšnji komandant divizije Stane Potočar - Lazar postal komandant korpusa./ Borba se stopnjuje in spet pojema. / Župnišče je napadel en vod 2. bataljona s tremi lahкими strojnícami, piatom in protitankovsko puško. Sovražnikov odpor je bil tako hud, da se vodu ni posrečilo vdreti v župnišče. Izgubil je dva borca, trije pa so bili ranjeni. Neka druga desetina je skušala župnišče minirati, vendar tudi to ni

uspelo. To skupino je vodil bataljonski komisar Branko Korošec, ki je bil ob tej priložnosti tudi ranjen. Tretja skupina s tremi lahкими strojnícami in pod vodstvom bataljonskega komandanta Dušana Ukmarja je imela nalogo, da vdre v cerkev in onemogoči sovražnikovega mitraljezca v zvoniku. Borci iz te skupine so se res prebili v cerkev, medtem pa se je sovražnik že sam umaknil iz zvonika in po podzemnem hodniku zbežal v župnišče./

Okoli dveh ponoči se pokvari protitankovski top /zlomila se mu je vzmet/. Da je smola še večja, se kmalu nato zabaše še brzostrelni. Slednji je bil pozneje popra-

vljen. Takrat se je našim posrečilo, da so pokvarili električno napeljavo. Vas se je zavila v črno temo. Nekateri so se medtem priplazili do cerkve in se lotili vrat. Votlo odmevajo udarci v notranjosti. Krogle žvižgajo mimo ušes. Nekaj granat se raztreščí v nevarni bližini. Top strelja preblizu. Hitro na telefon!

Vrata se medtem počasi vdajajo. Temna odprtina se reži nasproti. Z naperjenim orožjem stopajo drug za drugim v notranjost. Vse tiho. Le od zunaj grmijo strelí in pošastno odmevajo v cerkvi. Iščemo po kotih, nekateri se plazijo v stolp. Švabov nikjer. Kam so izginili?

Kmalu je uganka pojasnjena. Nekdo odkrije podzemni hodnik, ki je cerkev povezoval z župniščem. Po tej poti so jo torej popihali. Nekdo ostane pri vhodu na straži, drugi gre do ven. Nemci so sedaj le še v župnišču, na katerega so naši osredotočili ves svoj ogenj. Švabi divje nabijajo.

Nekaj tovarišev je ranjenih. Bolničarke jih obvežejo, nato jih odnesejo nazaj v pomično divizijsko bolnico, kjer takoj dobijo zdravniško pomoč.

Zjutraj streljanje skoraj popolnoma preneha. Le posamezni streli se še oglašajo ...«

Nasprotnik je le sovražnik

Petelin nadaljuje: »Tako je bila zamujena priložnost, da bi postojanka v Poljanah padla v naše roke še pred dnevom. Naši so imeli možnost, da to dosežejo, vendar je niso izkoristili. Krivda je bila predvsem v slabi organizaciji. Vsi so poveljevali, od komandanta divizije navzdol, ubogal pa ni nihče. 'Borci so zasedli položaje popolnoma po svoji uvidnosti,' kajti njihovi poveljniki so bili neodločni. Težave so bile tudi z divizijskimi minerji, ki so hoteli ukrepati kar po svoje. Povrh vsega pa je bila smola še s topništvo, ki ni dalo pričakovanih rezultatov. Težki minomet tudi ni prišel do izraza, saj bi utegnile mine biti nevarne borcem, ki so bili obkolili župnišče, to pa tem bolj, ker ponoči ni bilo mogoče tako natančno streljati. Kljub temu pa so nad postojanko spustili nekaj zažigalnih min. Če bi se postojanka vžgala, bi namreč bilo pol posla že opravljenega in sovražnik bi se moral umakniti na prosto, kjer bi postal žrtev naših strojnic.

V dopoldanskih urah se je bataljon pomaknil na višine okrog vasi in od tod s strojnicami držal postojanko v šahu. To je bilo potrebno tudi zato, ker mu je že skoraj zmanjkalo municije in dokler mu ne bi prispela nova pošiljka, ni bilo misliti na kak odločnejši napad.

Tega dne pa ni pokalo le v Poljanah, temveč tudi drugod.

Prvi bataljon Prešernove brigade je ponoči, kot mu je bilo ukazano, demonstrativno napadal Gabrč. Tamkajšnja sovražnikova posadka ni bila velika, toda šolo je znala spremeniti v pravo trdnjavo, ki se ji ni bilo moč približati. Zato tudi piatove mine niso imele nobenega učinka. Potem ko sta bila ranjena dva borca, se je bataljon umaknil višje na Gabrško Goro, pri postojanki pa je v zasedi postavil le en vod.

Vojkova brigada je imela nekaj opravila s sovražnimi patruljami, ki so rinile iz Gorenje vasi, medtem ko na kak resnejši izpad proti Poljanam sovražnik v Gorenji vasi ni mislil.

Več posla kot Vojkova je imela Gradnikova brigada. Iz Škofje Loke je že ob pol devetih zjutraj krenilo šest kamionov vojaštva s tremi oklepniki – v Selško dolino. Bržkone je šlo za pomoto, kajti tri ure kasneje se je ista kolona vračala nazaj proti Škofji Loki. Pri Sv. Tomažu pa je bil ruski bataljon Bazoviške brigade, ki je sovražno kolono napadel tako učinkovito, da sta se dva kamiona zvrnila v vodo.

Komunisti so uničili tudi bogato opremo cerkve.

V popoldanskih urah je neka manjša sovražna kolona z dvema oklepnikoma krenila iz Škofje Loke tudi v Poljansko dolino, toda gradnikovci so jo kaj kmalu zaustavili. Že proti večeru je nemški koloni prispela pomoč, toda tudi tokrat ni šla nikamor naprej. Naposled je sovražnik odnehal, pobral mrtve in ranjene, jih naložil na kamione in se odpeljal nazaj v Škofjo Loko.

Takrat pa je poljanski orožniški posadki že bila zadnja ura. Brž ko je našim prispela pošiljka z municijo in plastičnim razstrelivom, so minerji pod varstvom mitraljezcev zlezli v zvonik, vžigali plastik in ga metali na streho župnišča. Tudi to ni pomagalo, postojanka se nikakor ni hotela vžgati.«

Šola za cerkvijo gori

Milan Medvešček, *Za Črnim vrhom-Poljane*: »... Če ne gre od zgoraj, mora uspeti od spodaj. Naloga se glasi: podminirati podzemni rov. Takoj se javijo prostovoljci. Zadeva je drzna in nevarna. Toda vsi imajo pred očmi le en cilj: uničiti Švabe.

Nenadoma iz vsega orožja bruhne silovit ogenj. Švabi naj mislijo, da naši pripravljajo nov napad in jim s tem odvrnejo pozornost od rova. Medtem so naši že

vdrli v podzemlje, položili vrečo s plastikom pod župnišče, eden je prižgal vrvice in že so zunaj. Za trenutek vlada tišina. Nenadoma pa strašna detonacija pretrese vse naokrog. Kamenje in opeka frčita po zraku. Prah in dim zakrivata pogled.

Polagoma se dim razkadi. Župnišče je močno porušeno. Stene so vse razpokane. Nekaj prostorov pa je le ostalo celih. V njih se Švabi še branijo z obupom na smrt obsojenih. Tudi na naš ultimatum ni odgovora. Streljajo samo še s puškami. Kaže, da je njihov šarc pokvarjen. Tem bolj divje se branijo z bombami. Naše molotovke jih prisilijo k molku. /Molotovke so imenovali steklenice, napolnjene s kako vnetljivo tekočino. Okrog grla je bila privezana cunjica, ki jo je borec, preden je steklenico vrgel na tank ali bunker, vžgal. Ko je steklenica padla na cilj in se razbila, je začela goreti tudi razlita tekočina./

Dim se vali iz ruševin. Rafali udarjajo v notranjost, bombe treskajo. Šola za cerkvijo gori. Zvonik se temno odraža od žarečega neba. Na desni, nekoliko višje, gori švabski bunker, ki so ga Švabi kaj hitro zapustili. To je majhna hišica, ki pa je bila utrjena po vseh pravilih. Bliža se konec.

Ko je bila vsa pozornost obrnjena na prostor pri vratih, se je nekaj Švabov nekje odzadaj izmuznilo in pobegnilo čez most. Že so čez. Ne, še eden hiti na vso moč, da bi prišel iz območja krogel. Tedaj mu zastavi pot temna postava. Podporočnik Franc Curk - Nace, vojni dopisnik divizije, se je z golimi rokami vrgel na Nemca. Vname se boj na življenje in smrt. Nace drži Nemca z eno roko za pištolo, ki jo ta ima v roki, z drugo ga pa davi za vrat. Nazadnje se Švaba nekako izvije in dopisniku ustrelji v roko. Toda Nace ga z zdravo roko še ne spusti in ga podre na tla. Tedaj pa dobi še drug strel v hrbet, Švaba pa naglo skoči v temo in izgine.

Ognjeni zublji zajemajo postojanko. Prišel je čas. Iz vseh cevi bruha ogenj v gorečo stavbo. 'Juriš! Hura!' Temne postave se poženejo iz sence, preskočijo čistino in že so pod zidom. Z dveh strani vdirajo v notranjost. Od sobe do sobe besni boj. Bombe lete borcem nasproti iz vsake luknje. Dim požara se meša z dimom smodnika, lega na pljuča in peče v oči. Še kratek boj v zadnjih prostorih, nato pa je končano ...«

Nekaj jih je zgorelo

Petelin nadaljuje: »Tako je 2. bataljon Prešernove brigade ob podpori divizijskih minerjev in topničarjev ter z občasno pomočjo 1. čete 3. bataljona zavzel sovražno postojanko v Poljanah. To se je zgodilo 21. oktobra 1944 ob pol osmih zvečer.

V boju je padlo enajst sovražnikovih vojakov, drugi pa so izkoristili dim in temo ter ušli. Nekaj jih je moralo v ognju zgo-

reti, kajti v Dnevniku 2. bataljona zasledimo podatek, da je sovražnik 'imel, kolikor smo mogli ugotoviti, pet mrtvih, za druge pa spričo ognja, ki se je širil v postojanki, ne vemo.'

Iz gorečega poslopja je našim borcem uspelo rešiti iz ognja in zapleniti težko strojnico, lahki minomet, devet pušk, dva voza municije in en voz hrane. V boju za postojanko so na naši strani padli sicer le trije borci, toda ranjenih jih je bilo kar sedemnajst, izmed njih sedem huje.

Po končanem boju je 1. bataljon ostal nad Gabrkom, 2. bataljon je pozno v noč krenil proti Črnemu kalu, 3. bataljon pa se je premaknil nad Rovte.

Lahko si je predstavljati, kakšen odmev je med prebivalstvom bližnje in daljne okolice imela vest o osvojitvi postojanke v Poljanah. Odsev tega razpoloženja je bila tudi velika udeležba prebivalstva na mitingu, ki so ga v tej vasi priredili dva dni kasneje. Na mitingu so govorili tajnik pokrajinskega odbora OF Bogdan Osolnik, član oblastnega komiteja KPS Anton Peternejl - Igor in komisar 31. divizije Ivan Franko - Iztok.«

Milan Medvešek, *Miting v Poljanah*: »... Navdušenje je bilo velikansko. Vzkliki 'Tito, Tito!' so vedno znova prekinjali govornike. Poljanska dekleta so kar sama od sebe začela peti partizanske pesmi. Sprva boječe, nato pa je pesem za pesmijo vrela iz prepolnih src. Videl sem stare ženice, ki so s solzami v očeh stale ob odru in ginjeno prisluškovale pesmi našega zborara. Ob zvokih godbe so se mladini iskrile oči. Približal sem se stari mamici v ozadju: 'No, mama, ali je lepo?' Pogledala me je in rekla: 'O, lepo je bilo! Tako dolgo nisimo slišali naše besede. Vedno smo gledali le te zelence pred sabo. Lepo je, fantje, da ste prišli ...'.«

Tako torej Petelin v knjigi o Prešernovi brigadi.

Najprej tobak, potem Nemci

Precej obširno je napad Prešernove brigade na nemško postojanko v Poljanah opisal v spominih njen takratni komandant Karel Leskovec (*Križpotja*, 3. del, Ljubljana, 1970, str. 408–419).

»Proti dolini /z Javorij/, ki se stiska pod visokim grebenom Gabrške Gore, je previdno drsela temna kolona in se ko nočno strašilo pomikala po ozki beli cesti med samotnimi hišami proti svojemu cilju. Na dolnji strani Volče, za lesenim kozolcem kakšnih dvesto korakov od vasi, so ostali topničarji. Tu so izbrali svoj položaj. Od tod se je dobro videlo naravnost v postojanko in še posebej v cerkveni zvonik. Mi smo krenili po levem bregu potoka Ločivnice. Pehali se in premetavali skozi gosto grmovje, da bi se priplazili čim bliže k postojanki. Že čisto zraven vasi se je ba-

taljon razpotegnil na levo in desno in je počasi obkoljeval sovražnika, ki je še vedno spal brez skrbi, kakor prejšnji ali kak drug večer. Precej smo računali s tem, da ga presenetimo. Z bombami in minami napademo postojanko in jo tako do dneva uničimo. Tista četa, ki se je morala približati vasi z zahodne in južne strani, bi morala, še preden zakorači v vas, prekiniti električni vod. Ne vem, zakaj tega ni napravila.

Mir in spokojnost Poljanske doline leta 1936, pred vdorom uničevalne ideologije.

Bili smo že v vasi. Le kakšnih pičlih sto korakov od postojanke sem naletel na skupino, ki je čisto pozabila, da je zraven Nemcev, in se zapodila v trafiko zraven mostu, kakšnih deset korakov umaknjeno od ceste proti cerkvi. Bila je trdno zavarovana z okovanimi vrati. Vsak kadilec bo razumel, kakšen neprecenljiv zaklad je bila trafika za tobakarje, ki so dan za dnem zvijali kakšno suho listje, ko so se znašli pred tako veliko zalogo občudovane in tako spoštovane travice. Z druge strani pa jim tudi ne bi mogel nobeden oprostiti, ker so pozabili, da smo prišli nad Nemce in obračunat s postojanko, ne pa po tobak. Ta bi nam tako in tako padel v roke, brž ko bi opravili s sovražnikom.

Neuspeh v temi

Okrog postojanke in po vasi so še vedno kakor po navadi svetile luči. Pri trafiki pa tak direndaj! Potem ni prav nič čudnega, da smo Nemce prebudili s tem in ne z bombami, kakor smo nameravali. Kmalu se je uslo iz nemške postojanke. Šele med napadom se je nekomu posrečilo, da je prekinil električni tok. Rafali so začeli švigati po vasi. Nemci iz postojanke in še posebej tisti iz zvonika so obvla-

dovali z ognjem vso okolico. Tu in tam se je lahko kdo zaklonil za kakšnim hišnim zidom, da ni bil pod udarcem njihovih rafalov. Kakor sem že povedal, je presenečenje splavalo po vodi. Pred napadom smo sestavili minerske in udarne skupine, pa prav zaradi tega niso prišle ponoči do veljave.

Bataljonski štab je svoje enote kmalu izgubil iz rok. Skupine in skupinice so se tiščale za kakšnim zidom in vsak je streljal po svoje ali pa so se kar tako brez kakšne posebne potrebe muhale tam okrog. Topništvo ponoči ni moglo priti na vrsto. Preveč bi bilo tvegano, ker bi lahko udarili po svojih, ki so se mešali sem in tja po vasi. Parkrat smo pritisnili proti postojanki in jo obsipavali z ročnimi bombami. Nobenemu ni uspelo, da bi jo vrigel skozi okna, ki so bila zazidana. V vsakem je zijala le majhna lina, toliko, da so lahka pomolili cev strojnice ali puške skoznjo. Tako je minila noč in vse skupaj se ni premaknilo prav nikamor. Še preden se je zdanilo, smo borce potegnili malo ven iz vasi.

S topom po svojih

Takrat so topničarji zmerili potrebne elemente za svojo akcijo. Protitankovski top, ki je bil na spodnjem delu Volče za tistim kozolcem, je spustil nekaj strellov proti zvoniku. Ne vem, kako so pomerili, da so granate usekale precej niže in se razletele ob zidu še pred postojanko. Tu zadaj je ležalo nekoliko borcev, ki so bili pripravljeni, da se poženejo proti postojanki, takoj ko top napravi svoje. Granate so udarjale prav v ta zid in se na njem razletavale. Tu je bil nekdo mrtev in nekaj ranjenih, čeprav smo imeli z njimi telefonsko zvezo, jim vendar nismo in nismo mogli dopovedati, da tolčejo po svojih. Šele potem, ko sem stekel do njih in jim povedal, kaj počenjajo, je šlo drugače. Huda pomota, ko so granate usekale po naših, je med borce zanesla živčnost in nezaupanje v topničarje. Komandir čete Martin, ki je bil takrat prav za tistim zidom, je preklinjal in se razburjal, da bi pri teh revnih sto metrih že lahko razlikovali, kaj je zvonik in kaj je hiša. Seveda nam je bilo nerodno, ker zato ni bilo nikakršnega opravičila.

Potem so se izza tega zidu borci potegnili čez vodo na drugo stran. Šele potem, ko sem prišel do topničarjev, sem zvedel, da jim je bilo povedano, da so Nemci prav v tej stavbi, ki je stala na desni strani ceste, a ne na nasprotni strani, kjer so res bili. Pred napadom je bilo topničarjem ukazano, da prvo tolčejo v zvonik in potem po postojanki, pa se je nekdo vmešal v naša povelja in jih prekroutil po svoje. ■

(Nadaljevanje prihodnjič)